

พุทธวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจแบบองค์รวม

A Buddhist Tactic of Environmental Restoration in Temple for Holistic Economy Promotion

พระเจริญ บุญทศ (Phra charoen Boontote)¹สุวารี ศรีบุญ (Suwaree Sripoonsa)²ผมหอม เชิดโกดา (Pomhom cheardgotha)³

บทคัดย่อ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความรุนแรงขึ้นทุกด้าน กลุ่มคนและองค์กรต่างๆต้องหาวิธีการช่วยกันแก้ไข พระสงฆ์เป็นผู้นำสังคมทางจิตวิญญาณ มีหน้าที่หลักคือสืบทอดพระพุทธศาสนา แต่ธรรมะกับธรรมชาติคือสิ่งเดียวกัน พระสงฆ์ส่วนหนึ่งจึงมุ่งมั่นรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและมลภาวะจากสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ได้สำเร็จ บทความนี้จึงมุ่งเสนอพุทธวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจแบบองค์รวมตามหลัก BCG Model ซึ่งพุทธวิธีที่พระสงฆ์ใช้ดำเนินการ แตกต่างกันไปตามปัญหาและภูมิโนวัณของวัดและภูมิสังคมรอบวัดแต่โดยรวมพระสงฆ์ได้รับยกย่องเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ ใช้หลักอหิ่บปัจจยตาที่ชี้ให้เห็นกฎธรรมชาติเป็นหลักการและยึดพุทธวิธีตามแบบของท่านพุทธทาสภิกขุในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม 3 วิธี คือใช้การถ่ายทอดหลักธรรมใช้การทำให้ดูและร่วมกันทำและการให้ได้รับประโยชน์ร่วมกันเป็นพุทธวิธีที่ใช้ได้เป็นรูปธรรมจากการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี โดยพระราชธรรมนิเทศ หรือ พระพยอม กัลยาโณ โดยใช้พุทธวิธี 3 ขั้นตอน คือ 1) การเทศน์อบรมสั่งสอนด้วยหลักธรรมตามกฎธรรมชาติของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมว่าต้องอยู่ร่วมกัน ไม่แบ่งแยก ไม่เอาชนะ ละอิตตา ใช้กฎแห่งกรรมและมีความเมตตากรุณาต่อกัน 2) การลงมือปฏิบัติให้ดูและร่วมกันทำด้วยจิตอาสาด้วยสโลแกน “ดวงตาเห็นทำ” ตั้งมูลนิธิสวนแก้วโดยใช้เครือข่ายผู้มีจิตศรัทธาพัฒนาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติดิน น้ำ ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพในวัดและพื้นที่วัดสาขาทั่วประเทศอีก 11 แห่ง ฟื้นฟูดินโดยบำรุงดินด้วยน้ำเศษพืชผักผลไม้มาถมดินในพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นและผลไม้ ใช้น้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยคอกจากโค-กระบือที่ไถ่ชีวิตให้ย่อยสลายโดยพลิกกลับผิวดินทุก 6 เดือนจนได้ผิวดินสูงขึ้นจัดการน้ำให้เพียงพอและสะอาดโดยทำแอ่งเก็บน้ำและคลองไส้ไก่ ทำน้ำตกและรหัสผิวดินน้ำเต็มอากาศแบบพื้นบ้าน ปลูกพืชพื้นถิ่นเพิ่มความหลากหลายทั้งสายพันธุ์และประโยชน์จัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 3R คือการนำกลับมาใช้ใหม่ การใช้ซ้ำและแปรรูปเพิ่มมูลค่าและ 3) การให้รับประโยชน์ร่วมกันโดยจัดแหล่งจำหน่ายสินค้าในวัด

¹ อาจารย์สังกัดหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ E-mail : boontote123@gmail.com

² อาจารย์สังกัดหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ E-mail : suwarees@hotmail.com

³ อาจารย์สังกัดหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ E-mail : pomhom07@gmail.com

และรอบวัดเพื่อขายผลผลิตจากในวัด จากสาขาและเครือข่ายในราคาถูกและแจกฟรี ทั้งผักผลไม้และพันธุ์ไม้ สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่คนยากไร้ คนรอบวัด ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบองค์รวม โดยที่เชื่อมโยงจากผลิตผลทางชีวภาพ (Biology) การแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า (Circular) เกิดเศรษฐกิจสีเขียว (Green) จากวัดสู่ครัวเรือนและชุมชน สอดคล้องตามหลัก BCG Model ที่มุ่งสร้างสมดุลให้เศรษฐกิจให้เติบโตไปควบคู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : พุทธวิธี การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม อิทัปปัจจยตา

Abstract

Environmental problems are becoming more severe in all areas. Different groups of people and organizations have to find ways to help each other out to solve those problems. Monks in Buddhism are the social and soul leaders who inherit Buddhism, however; religion and nature are the same thing. Some monks are therefore determined to preserve and restore natural resources and environmental pollution to help humans successfully. This article therefore aims to propose a Buddhist method for restoring the environment in the temple in order to promote the creation of a holistic economy according to the BCG Model principle. The Buddhist methods used by monks differ according to the problems and ecology of the temple and the social landscape around the temple. Most of the monks who have been regarded as leaders of change in environmental remediation, most of them use Conditionality (Atipatayata) Principal to point out the natural rules and adhere to the Buddhist methods according to the Buddhadasa Indapanno's style in reviving the environment in 3 ways: using the transmission of dharma principles, using visualization, and sharing benefits as Buddhist methods that can be used as concrete results from environmental restoration in Suan Kaew Temple, Nonthaburi Province by Phra Pihisal Dhammaphadi (Phra Payom Kalayano) who has used the Buddhist method in 3 steps: 1) to preach and teach with the principles of the natural rules of man and the environment that must coexist, use the rules of karma, and have compassion for others, 2) to take action and work together by volunteering with the slogan "Seeing and Doing", also set up 11 branches Suan Kaew Foundation by using a network of believers to develop and restore natural resources; soil, water, forests and biodiversity in temples and surroundings across the country, as well as, rehabilitate the soil by nourishing the soil by bringing vegetable and fruit scraps to fill the soil surface in the perennial and fruit growing areas. Including the use of bio-fermented water and manure from redeemed life cattle to decompose by turning the soil surface every 6 months until the surface is raised, and then manage water to be sufficient and clean by making water reservoirs. In addition, cultivation of native plants to increase the diversity of both species and the benefits of waste management according to the 3R principle; reuse, recycle, and value-added processing were also conducted, and 3) 3) to give mutually beneficial by arranging distribution centers in the temple and

surrounding areas to sell produce from the temple to branches and networks at a cheap price and distribute free vegetables, fruits and plants in order to create jobs and generate income for the poor, resulting in a holistic economic system that is linked by biological products, the transformation of products into commodities (Circular) to Green economy from temples to households and communities in accordance with the BCG Model that aims to balance the economy to grow in harmony with the sustainable environment.

Keyword: Buddha's methods, Revival, Atipatayata.

วันที่รับบทความ : 10 มีนาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ : 9 พฤษภาคม 2564

วันที่ตอบรับการตีพิมพ์บทความ : 1 มิถุนายน 2564

1. บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความรุนแรงขึ้นทุกด้าน และเกิดขึ้นทุกแห่งในประเทศไทย เกิดทั้งน้ำท่วม ป่าเสื่อมโทรม ดินมีสารเคมีตกค้าง อุณหภูมิสูงขึ้น น้ำเสีย อากาศเป็นพิษและอื่นๆ สาเหตุหลักเกิดจากการบริโภคของมนุษย์มากเกินไปจนขีดจำกัด (สุวรรณ ศรีบุญะ, 2562) และการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ก่อให้เกิดมลพิษจากการผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ปี 2560 มีขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น 27.06 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา 0.21 ล้านตัน มีอัตราการผลิตต่อคน 1.14 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน มีการนำกลับมาใช้ประโยชน์ 5.81 ล้านตัน (ประวรดา โภชนจันทร์ และคณะ, 2562) ป่าไม้ลดลงจากปี 2551 มีพื้นที่ป่าคิดเป็นร้อยละ 33.44 ของพื้นที่ทั้งประเทศ หรือ 107.2 ล้านไร่ และปี 2561 คงเหลือร้อยละ 31.68 หรือจำนวน 102.4 ล้านไร่ (กรมป่าไม้, 2561) จึงจำเป็นที่คนไทยต้องเร่งคืนสภาพ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ทันสถานการณ์ ภาครัฐที่มีหน้าที่ดูแลทรัพยากรธรรมชาติมีหลายกระทรวง ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพลังงาน เป็นต้น ดำเนินการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมจากระดับประเทศถึงระดับชุมชน โดยมี

เทศบาลและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่รับผิดชอบระดับท้องถิ่นมีภาคประชาชนดำเนินการในรูปแบบกลุ่ม ชมรมและสมาคมต่างๆโดยใช้วิธีการแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา บริบทชุมชนภูมิโนเวศ ภูมิสังคม และความพร้อมทั้งด้านคน งบประมาณ สถานที่และวัสดุ อุปกรณ์ แต่ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ยังคงรุนแรงเพิ่มขึ้นทั้งมลพิษทางอากาศ ภาวะแห้งแล้งขาดแคลนน้ำ ทำให้ขาดแคลนอาหารและคนยากจนเพิ่มขึ้น การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจึงต้องเกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนบนฐานของการมีจริยธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและมีความร่วมมือเสียสละอย่างต่อเนื่อง จึงจะฟื้นฟูองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่หนึ่งๆให้เกิดความสมดุลและสมบูรณ์อย่างเป็นองค์รวมได้ วัดเป็นศูนย์รวมหลักธรรม วัฒนธรรมและความดีงาม จึงเป็นองค์กรหนึ่งที่ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทั้งในพื้นที่วัดและพื้นที่ชุมชนใกล้เคียง วัดมาอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันวัดในประเทศไทยมีจำนวนทั้งหมด 41,252 วัด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2562) หากวัดซึ่งมีพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนได้ร่วมกันทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางและต้นแบบของการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจริงจังก็จะส่งผลต่อการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมของชุมชนและยกระดับคุณภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนและคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นได้

พระสงฆ์มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และกิจการต่างๆของวัด และเป็นผู้นำสังคมทางจิตวิญญาณ มีหน้าที่หลักคือสืบทอดพระพุทธศาสนา แต่ธรรมะกับธรรมชาติคือสิ่งเดียวกัน พระสงฆ์ส่วนหนึ่งจึงมุ่งมั่นรักษาพื้นที่พุทธพยากรณ์ธรรมชาติและผลภาวะจากสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ได้สำเร็จ บทความนี้จะมุ่งเสนอพุทธวิธีในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจแบบองค์รวมตามหลัก BCG Model โดยใช้หลักธรรมที่สนับสนุนการเกื้อกูลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเป็นเสมือนเข็มทิศนำทางและนำแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูพุทธพยากรณ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจแบบองค์รวม รวมทั้งตัวอย่างของการใช้พุทธวิธีฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดที่ประสบความสำเร็จมาสังเคราะห์เป็นข้อเสนอต่อไป

2. เนื้อหา

2.1 หลักธรรมและแนวคิดพื้นฐานของพุทธวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดให้ส่งผลต่อเศรษฐกิจองค์รวม

พุทธวิธีฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม จากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าทรงให้แก่ปัญหาต่างๆด้วยการเริ่มแก้จากภายในตัวมนุษย์เป็นลำดับแรก โดยทรงสอนว่า “ให้พิจารณาตัวเอง ตักเตือนตัวเอง แก้ไขตัวเอง” เพื่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่มีมนุษย์เกี่ยวข้องที่มีองค์ประกอบ 3 อย่างคือ ตัวมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศที่ต้องประสานสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันให้เกิดความสมดุล พระพุทธเจ้าได้ทรงห้ามพระภิกษุกระทำการที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมไว้มาก แต่ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะที่บัญญัติไว้ในพระไตรปิฎก ในส่วนของปฐวรชนนสิกขาบทไว้เพื่อมุ่งรักษาชีวิตสัตว์ สภาพดิน รวมทั้งศรัทธาของประชาชน ด้วยเชื่อว่าดินมีชีวิต และทรงบัญญัติภูตคามสิกขาบทไว้เพื่อรักษาพันธุ์พืช 5 ชนิด ได้แก่ พืชพันธุ์ที่เกิดจากเหง้า พืชพันธุ์ที่เกิดจากลำต้น พืชพันธุ์ที่เกิดจากตาหรือข้อ พืชพันธุ์ที่เกิดจากยอด พืชพันธุ์ที่เกิดจากเมล็ด ห้ามตัดต้นไม้และก่อไฟผิง ห้ามถ้ำยอจวาระ ปัสสาวะ บ้วนน้ำลาย

ลงน้ำและพืช (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557 อ้างถึงใน พิชศาล พันธุ์วัฒนา, 2559) ในปัจจุบันยุคที่สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมจากหลายสาเหตุ พระสงฆ์และปุถุชนทั้งหลายจึงต้องช่วยกันฟื้นฟูธรรมชาติโดยนำข้อห้ามของพระพุทธองค์ มาเป็นแนวทางใช้เป็นพุทธวิธีให้มนุษย์ทำการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำ ป่า พืช สัตว์ที่หลากหลายไปพร้อมกับแบบองค์รวม

ปรัชญาพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในพุทธปรัชญามองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ขณะที่นักวิชาการต่างประเทศที่แยกมนุษย์ออกจากสิ่งแวดล้อมโดยระบุว่าสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ การดำรงชีวิตของมนุษย์ต้องพึ่งพาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติหรือสินทรัพย์ทางนิเวศวิทยา (Ecology Assets) ที่มาจากทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ เพื่อใช้เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพ (Life-Support System) เช่น ดิน ใช้เพาะปลูก เป็นที่ทำมาหากิน ที่อยู่อาศัย น้ำ ใช้อุปโภคบริโภคและหล่อเลี้ยงการเกษตร ป่าไม้ ใช้สร้างที่อยู่อาศัยและหุงต้ม เป็นต้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้ภคิณผู้รู้คุณธรรมชาติ และกตเวทีคือตอบแทนคุณธรรมชาติ ผู้ใดได้ประโยชน์จากธรรมชาติแล้วยังคิดทำลายธรรมชาติ ผู้นั้นเป็นคนทรยศ (พิชศาล พันธุ์วัฒนา, 2559) ปรัชญาพุทธศาสนาจึงเป็นสอดคล้องกับปรัชญา Ecocentric Approach ที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่างจากปรัชญา Anthropocentric Approach ที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของสิ่งแวดล้อม (Schultz, 2000) กลุ่มที่ยึดหลัก Ecocentric Approach จึงแสดงออกด้วยการปกป้องรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยชีวิต เพื่อให้สิ่งแวดล้อมปลอดภัยยอมสละผลประโยชน์และความสุขทางวัตถุและยอมสละแม้ชีวิตเพื่อรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเรียกคนกลุ่มนี้ว่านักนิเวศวิทยาแนวลึก (Deep ecologist) ส่วนกลุ่มที่ยึดหลัก Anthropocentric Approach มีวิธีการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยใช้การอนุรักษ์ด้วยการแบ่งเขตเก็บรักษาสิ่งที่เหลือน้อยจะสูญพันธุ์ ยอมให้ใช้ประโยชน์จาก

ธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้การจัดการฟื้นฟู และพัฒนาให้คงอยู่ต่อไปเพื่อให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งเรียกคนกลุ่มนี้ว่า นักนิเวศวิทยาแนวตื้น (Shallow ecologist) แต่เพื่อ ประนีประนอมทั้งสองหลักความเชื่อมาใช้รักษาฟื้นฟู ธรรมชาติอย่างเหมาะสมกลมกลืน ที่ประชุมองค์การ สหประชาชาติ (UN) จึงมีมติให้ใช้หลักการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน (Sustainable Development) เพื่อการพัฒนา โลกโดยให้ดำเนินการพัฒนาทั้งมิติสังคม เศรษฐกิจและ สิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันอย่างสมดุล ทั้งนี้เพื่อการอยู่ ร่วมกันอย่างเกื้อกูลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมตลอดไป (สุวารี ศรีบุญะ, 2562) ดังนั้นปรัชญาพุทธศาสนา กับ ปรัชญาสิ่งแวดล้อมจึงมีเป้าหมายเดียวกันคือการเลือก สายกลางของการอยู่ร่วมกันเพื่อประโยชน์ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่าย ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยมนุษย์ต้องร่วมกัน ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้กลับฟื้นคืนองค์ประกอบ ในระบบธรรมชาติให้อยู่อย่างเกื้อกูลและสมดุลกันแบบ องค์กรรวมในแต่ละพื้นที่ ทั้ง ดิน น้ำ ป่า ความหลากหลาย ทางชีวภาพของพืชและสัตว์ และมนุษย์ จึงจะเกิดผลสู่ การพัฒนาที่ยั่งยืนได้จริง

พุทธวิธีการถ่ายทอดหรือการสอนแบบบูรณา การของพระพุทธเจ้า ได้ทรงใช้การปฏิบัติจริง ให้สามารถ นำไปใช้แก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นระบบ สมเหตุสมผล มีการใช้หลักธรรมหลายหลักธรรมมาใช้ ควบคู่กันได้อย่างกลมกลืน ทั้งศาสตร์ทางโลกียธรรมให้ สามารถเปลี่ยนจากมิจฉาทิฐิขึ้นมาเป็นสัมมาทิฐิขึ้นได้ และศาสตร์ทางโลกุตระธรรม ที่เป็นธรรมจากพระไตรปิฎก สำหรับบรรพชิตให้สามารถเปลี่ยนจากปุถุชนให้บรรลु ธรรมเป็นอริยะบุคคลได้ การบูรณาการหลักธรรมได้ทำให้ บุคคลนำไปพัฒนาตนเอง สร้างคุณค่าต่อการพัฒนาชีวิต นำความสงบสุขมาสู่ครอบครัว ชุมชน และสร้างสังคมให้ มีภูมิคุ้มกันได้ (จินตภาณุรัตน์ อัมมะรักขิตา, 2561)

แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวม เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศไทยสู่ความสำเร็จของการ เป็นไทยแลนด์ 4.0 ของแท้ โดยมุ่งที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ

3 มิติไปพร้อมกัน ได้แก่ เศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจ หมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว ที่เรียกว่า BCG Model ที่เป็นการสร้างสมดุลให้เศรษฐกิจสามารถเติบโตไปควบคู่ กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยการนำองค์ความรู้มา บริหารจัดการ นำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาต่อยอด ความเข้มแข็ง นั่นคือการนำความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรมมาแปลงเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นการนำผลผลิตทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์มา ปรับเปลี่ยนระบบการบริโภคและการผลิต ที่นำไปสู่ กระบวนการที่ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าเพื่อรักษาสมดุล และตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืน BCG Model มีองค์ประกอบสำคัญ โดย B: Bio economy คือ การนำ ทรัพยากรชีวภาพมา “ผลิตให้คุ้มค่ามากที่สุด” โดยใช้ เทคโนโลยีเข้ามาช่วย C: Circular economy คือระบบ เศรษฐกิจหมุนเวียนเป็น “การใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด” โดยการนำกลับมาใช้ใหม่ และ G : Green economy คือ ระบบเศรษฐกิจสีเขียว ที่เป็นการ “สร้างนวัตกรรม รวมถึงการจัดการสภาพสังคม” ให้กระทบต่อสิ่งแวดล้อม ให้น้อยที่สุด (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2562)

2.2 พุทธวิธีฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดที่ส่งเสริม เศรษฐกิจแบบองค์รวมตามหลัก BCG Model

พุทธวิธีที่พระสงฆ์ไทยใช้ดำเนินการจัดการ อนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดมีความหลากหลายแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม การปฏิสัมพันธ์เกื้อกูลกัน ระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบ ของมลภาวะสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมของมนุษย์ในท้องถิ่น นั้น รวมทั้งความแตกต่างของภูมิโนเวศของวัดและวัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิตหรือภูมิสังคมของชุมชนที่ตั้งอยู่รอบวัด แต่โดยบทบาทในสังคมไทยพระสงฆ์ที่ได้รับยกย่องเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลงทางจิตวิญญาณและรวมไปถึงการชี้แนะ แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ก่อเกิดประโยชน์ต่อ สรรพสิ่งในโลกซึ่งหมายถึงการคุ้มครองดูแลรักษาฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะที่มนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมด้วย (สุวารี ศรีบุญะ, 2562) ด้วยเหตุนี้พระสงฆ์จึงควรมีหน้าที่ประยุกต์ใช้หลักธรรม

คำสอนของพระพุทธเจ้า มาเป็นวิธีการดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือเรียกว่า “พุทธวิธี” อย่างไรก็ตาม ใน การ อนุรักษ์ สิ่ง แวด ล้อม (Environmental conservation) เป็นคำสำคัญที่ครอบคลุมองค์ประกอบตามความหมายแบ่งเป็น 3 ประการ ได้แก่ การเก็บรักษา (Preservation) การฟื้นฟูและพัฒนา (Restoration and development) และการรู้จักใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด (Wise use) (สุวรรณีย์ ศรีบุญนะ, 2549) แต่ในยุคปัจจุบันที่สังคมไทยเป็นสังคมวัตถุนิยมและบริโภคนิยม จึงไม่สามารถทำการเก็บรักษาทรัพยากร ทั้งดิน น้ำ ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ ในพื้นที่ชุมชนทั่วไปโดยเฉพาะชุมชนเมืองให้คงความสมบูรณ์ ตามธรรมชาติดั้งเดิมไว้ได้ ยิ่งประชากรมากขึ้นยิ่งถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างมากจนเกินความสามารถที่ธรรมชาติจะยอมรับได้ (Carrying capacity) (สุวรรณีย์ ศรีบุญนะ, 2562)

ดังนั้นคนและองค์กรต่างๆในชุมชนจึงควรต้องร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรและใช้สิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดมากกว่าที่จะมุ่งการเก็บรักษาโดยห้ามแตะต้องหรือห้ามใช้ประโยชน์โดยเฉพาะทรัพยากรดินและน้ำ ยกเว้น การเก็บรักษาพืชพันธุ์พื้นถิ่นดั้งเดิมที่สามารถเก็บรักษาโดยนำมาเพาะปลูกขยายพันธุ์ไว้ได้ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นภารกิจหลักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่คนทั่วไปและองค์กรต่างๆในชุมชนสามารถช่วยกันทำได้ (พระครูสิทธิธรรมารักษ์, 2559) บทความนี้จึงให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ในการใช้พุทธวิธีฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดผลสู่การใช้สิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนายั่งยืนและการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่ใช้ BCG model เป็นกลไกของประเทศไทยแลนด์ 4.0 (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2562)

พุทธวิธีที่ พระสงฆ์ ใช้ ดำเนินการฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในวัด มีความแตกต่างหลากหลายวิธีขึ้นอยู่กับแนวคิด จริยธรรมและหลักธรรมคำสอนที่พระสงฆ์แต่ละรูปหรือแต่ละกลุ่มใช้เป็นหลักการใน

การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนายั่งยืน ที่มุ่งสร้างความยั่งยืนระหว่างเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อมหรือระหว่างทุนทางทรัพยากรกับทุนทางการผลิต จึงออกแบบการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมโดยใช้โลกทัศน์ทั้งมิติด้านจริยธรรม (Ethical dimension) ที่ยึดธรรมชาติเป็นศูนย์กลาง (Bio-centric ethic) และ มิติ เศรษฐกิจ (Economic dimension) พร้อมกับคุ้มครองสิทธิของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี (Environmental rights) ได้แก่ สิทธิในการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาด ปราศจากมลพิษ มีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ใช้ประโยชน์อย่างเพียงพอแก่ความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทุกคนมีสิทธิที่จะสงวน รักษาและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์และสิทธิมนุษยชน การจัดการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม จึงต้องจัดการแบบองค์รวม (Holistic) ที่ใช้มุมมองหลากหลายมิติ ทั้งมิติทางธรรมชาติ นิเวศวิทยา เศรษฐกิจและสังคม เพื่อสร้างพฤติกรรมที่เป็นวิถีชีวิตแบบใหม่ (สุวรรณีย์ ศรีบุญนะ, 2562) หรือพระสงฆ์ที่มีหัวใจสีเขียวส่วนใหญ่นิยมใช้พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ที่ท่านพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม ได้นำมาใช้เป็นพุทธวิธีสอนพุทธศาสนิกชนที่นำมาปรับใช้เป็นพุทธวิธีในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมมาอย่างต่อเนื่องโดยมี 3 วิธี คือ 1) การถ่ายทอดหลักธรรม 2) การทำให้อุปลักษณ์ร่วมกันทำ 3) การจัดให้ได้รับประโยชน์ร่วมกันโดยพุทธวิธีดังกล่าวนำมาจากการใช้หลักอหิंस่าปัจจยตาเป็นแก่นธรรม และใช้หลักธรรมอื่นๆ ร่วมด้วย

หลักอหิंस่าปัจจยตา เป็นกฎธรรมชาติที่เป็นกฎสากล ที่พระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงสภาวะธรรมให้ยึดหลักแห่งการพึ่งพาว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป” เมื่อนำมาปรับใช้เป็นพุทธวิธีการจัดการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม จึงต้องใช้วิธีการสร้างจิตสำนึกทางบวกเพื่อให้สิ่งแวดล้อมอยู่รอดได้โดยไม่ถูกทำลายและได้รับการฟื้นฟูบนความเข้าใจตามหลักอหิंस่าปัจจยตา เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันฟื้นฟูระบบนิเวศในพื้นที่ แม่น้ำ

ลำคลอง อากาศที่บริสุทธิ์ ดินที่อุดมสมบูรณ์ให้เป็นที่เจริญเติบโตของพืชและสัตว์ที่หลากหลาย ให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติที่เกื้อกูลกับเป็นองค์รวม พืชและป่าจะช่วยชะลอการไหลของน้ำและดูดซับน้ำให้ความชุ่มชื้นแก่ผิวดิน ทำให้พืชและสัตว์เจริญเติบโต อากาศสะอาดและมีความชุ่มชื้นพอเหมาะ แล้วสิ่งต่างๆ ก็จะตอบสนองการอยู่รอดของมนุษย์ก็ย่อมเกิดตามมา ทั้งความเพียงพอและความมั่นคงทางอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค และหลักอหิtapัจจยตา ยังเป็นธรรมสายกลางตามหลักปฏิจาสุมุปาบาทที่แสดงความจริงของธรรมชาติว่าสิ่งทั้งหลายมีลักษณะไตรลักษณ์ เป็นไปตามกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่จริงหรือไม่มีอยู่จริง หลักสายกลางจึงทำให้เข้าใจหลักอนัตตา เมื่อนำมาปรับใช้เป็นพุทธวิธีฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจึงเป็นการสร้างเข้าใจและลงมือปฏิบัติจัดการดิน น้ำ พืช สัตว์ และมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่ ให้เกิดขึ้นครบองค์ประกอบและมีความสัมพันธ์เกื้อกูลกันของสรรพสิ่งในพื้นที่นั้น โดยยอมรับว่าทุกส่วนประกอบย่อมตั้งอยู่เชื่อมโยงแต่ฟื้นฟูและสลายไปได้โดยไม่ต้องอาศัยปัจจัยซึ่งกันและกัน คุณค่าของหลักอหิtapัจจยตาต่อสิ่งแวดล้อม จึงเป็นหลักธรรมที่นำมาปรับใช้เป็นพุทธวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ทำให้มนุษย์และธรรมชาติต่างก็ได้รับประโยชน์ร่วมกัน โดยใช้การสร้างความเข้าใจกัน ปรับตัวอยู่ร่วมกัน โดยไม่แบ่งแยกแต่แบ่งปัน ไม่เอาชนะ ละอวดตา แก้ปัญหาด้วยปัญญาและยึดหลักกฎแห่งกรรม เพราะหากธรรมชาติถูกทำลาย มนุษย์ก็ทำลายตนเอง เมื่อมนุษย์ฟื้นฟูธรรมชาติ มนุษย์ก็ฟื้นฟูตนเองเช่นกัน (กรมวิชาการ, 2551) จึงต้องใช้คุณธรรมเหล่านี้เป็นหลักยึดในการฟื้นฟูทรัพยากรในวัดเพื่อเป็นพื้นที่ต้นแบบของการเรียนรู้และนำไปขยายผลโดยพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ต่างๆต่อไป รวมทั้งส่งผลดีต่อประชาชนทั่วไปและชุมชนรอบวัด นักเรียนนักศึกษา รวมทั้งนักท่องเที่ยวและต่างประเทศ และส่งผลกระทบต่อการตื่นตัวในการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและสังคม เศรษฐกิจควบคู่กันไปอย่างสมดุล

2.3 ตัวแบบพุทธวิธีในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัด เพื่อส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจแบบองค์รวมตามหลัก BCG Model ที่ประสบความสำเร็จ

สำหรับตัวแบบพุทธวิธีที่ใช้ดำเนินการในวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นวัดร้างเก่าแก่ที่มีอายุกว่า 80 ปีก่อนที่หลวงพ่อดำเนิน จิตตสุโก ได้นำพระสงฆ์ 3-4 รูป เข้ามาบูรณะ จน พ.ศ. 2521 พระพยอม กัลยาโณซึ่งเดินทางมาจากสวนโมกขาราม ไชยา พร้อมกับพระภิกษุอีก 2 รูป มาขอทำโครงการบวชนเณรภาคฤดูร้อน พ.ศ.2522 หลวงพ่อดำเนินจึงมีดำริที่จะเดินทางกลับไปจังหวัดเลย และได้มอบหมายให้พระพยอม กัลยาโณและเพื่อนพระภิกษุเป็นผู้ดูแลวัด จนปัจจุบัน พระราชธรรมนิเทศหรือพระพยอม กัลยาโณ เป็นพระผู้นำการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดได้สำเร็จมานานกว่า 40 ปี โดยได้รับความร่วมมือของพระสงฆ์ พุทธศาสนิกชนและผู้ศรัทธาในวัตรปฏิบัติจัดตั้งมูลนิธิสวนแก้ว เมื่อ พ.ศ. 2529 เป็นองค์การสาธารณประโยชน์เพื่อให้สืบสานพระพุทธศาสนาให้เกื้อกูลแก่มนุษย์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จัดตั้งกองทุนธนาคารน้ำ กองทุนสามาชีพ กองทุนสุขชีวิตยามตกอับ โครงการจัดการสิ่งปฏิกูลตามแนวพระราชดำริมีผลงานจนได้รับการยกย่องและรางวัลมากมาย มีรางวัลเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม เช่น โล่เกียรติกุณবারมี “พระผู้มีคุณต่อแผ่นดินและสังคม” จากสมเด็จพระสังฆราช พ.ศ.2535 โล่รางวัลสนับสนุนโครงการจัดการสิ่งปฏิกูลตามแนวพระราชดำริ จากกรมอนามัย พ.ศ. 2545 โล่รางวัล PCD Awards 2002 ด้านบุคคลดีเด่นด้านการจัดการขยะมูลฝอย จากกรมควบคุมมลพิษ พ.ศ.2546 พุทธวิธีที่พระราชธรรมนิเทศ หรือ พระพยอม กัลยาโณ ท่านใช้ในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่สอดคล้องตามหลัก BCG Model ทั้งให้เกิดประโยชน์ต่อวัด ต่อชุมชนต่อพุทธศาสนิกชนคนทั่วไป และนักท่องเที่ยวจากในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งคนยากไร้และคนด้อยโอกาส พุทธวิธีที่ใช้ดำเนินการมี 3 วิธีตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันให้ครบวงจร ดังนี้

1) การเทศน์สั่งสอนพุทธศาสนิกชนด้วยหลักธรรมให้เกิดคุณธรรมจากการเข้าใจกฎธรรมชาติในการอยู่ร่วมกัน

ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ไม่แบ่งแยก ไม่เอาชนะ ละอิตตา แก่ปัญหาด้วยปัญญา ใช้กฎไตรลักษณ์ กฎแห่งกรรม ความเมตตากรุณา มีฉันทะ ความรู้ ใฝ่ดีงาม ใฝ่กระทำ ให้มีความเพียร ความขยัน อุตุน เสียดละ สงบและมีสมาธิ จนเข้าใจว่าธรรมะกับธรรมชาติคือสิ่งเดียวกัน และเห็นคุณค่าธรรมชาติและมนุษย์ที่มีต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม

2) ลงมือปฏิบัติให้ดูและร่วมกันทำด้วยจิตอาสา ตามสโลแกน “ดวงตาเห็นทำ” ตั้งมูลนิธิสวนแก้วโดยใช้เครือข่ายผู้มีศรัทธาต่อศาสนาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน วางรากฐานการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติแบบองค์รวมทั้งดิน น้ำ ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพในวัดและพื้นที่ของสาขาทั่วประเทศอีก 11 แห่ง โดยให้พุทธศาสนิกชนฟื้นฟูดินด้วยการนำเศษพืชผักผลไม้มาถมผิวดินในพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นและผลไม้ ใช้น้ำหมักชีวภาพปุ๋ยคอกจากโคและกระบือที่ไล่ชีวิตเพื่อเพิ่มคุณค่าและช่วยย่อยสลายโดยพลิกกลับผิวดินทุก 6 เดือน ยกระดับผิวดินให้สูงขึ้นทุกปี จัดการน้ำให้เพียงพอและสะอาดโดยทำแอ่งเก็บน้ำและใส่ไก่กระจายน้ำ ทำระบบน้ำตกและรหัสดินน้ำเติมอากาศด้วยเทคโนโลยีพื้นบ้าน ปลูกพืชพื้นถิ่นเพิ่มความหลากหลายทั้งสายพันธุ์และประโยชน์ จัดการขยะมูลฝอยตามหลักการ 3R คือนำกลับมาใช้ใหม่ ด้วยการใช้ซ้ำและแปรรูปเพิ่มมูลค่า และจัดโครงการ Reuse สิ่งของจากผู้บริจาค โดยมีสโลแกนว่า “คุณไม่ใช่...เราขอ” และกิจกรรมอบรมให้ความรู้ เรื่องกำจัดขยะอย่างไรให้ปลอดภัยจากโรคจัดกิจกรรมให้ทางมูลนิธิวัดสวนแก้วนำรถมาขนส่งของบริจาคและของเก่าที่ไม่ใช้แล้วจากทั่วประเทศ สิ่งของที่ได้จากโครงการ “คุณไม่ใช่...เราขอ” เป็นเครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องมือ สิ่งของที่ชำรุดเพื่อนำไปซ่อมแซม อาทิ โทรทัศน์รุ่นเก่า พัดลม หม้อหุงข้าว ฯลฯ (ไทยรัฐออนไลน์. 2563). ซึ่งการดำเนินโครงการเป็นสะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาด และจากศรัทธาของประชาชนที่มีกุศลเข้าร่วมบริจาคปัจจัย และเครื่องอุปโภคบริโภค แก่มูลนิธิ ทำให้มีสิ่งของมากขึ้นซึ่งท่านก็ได้จัดแจกให้แก่ผู้ยากไร้ต่างๆ และทำให้เกิดโครงการอื่นๆ ตามมามาก เช่น โครงการซูเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ โดยให้นำเสื้อผ้า

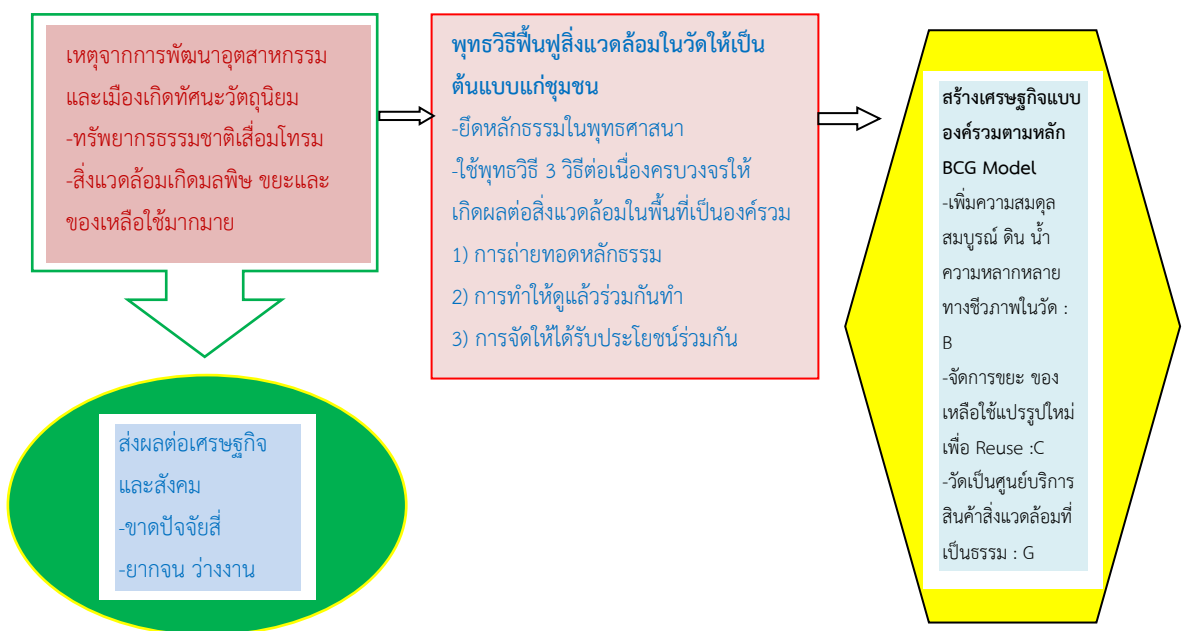
และสิ่งของเบ็ดเตล็ดที่ได้รับบริจาคมาขายให้แก่ผู้ยากไร้ในราคาถูก และโครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งเน้นไปที่การผลิตปุ๋ยน้ำชีวภาพจากขยะเศษอาหารจากโรงครัวและพืชผักใบไม้จากสวนภายในวัด ซึ่งทำให้มูลนิธิสวนแก้วสามารถขยายการรับบริจาคได้มากและเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

3) ให้รับประโยชน์ร่วมกันโดยจัดแหล่งจำหน่ายในพื้นที่วัดและรอบวัดเพื่อขายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ในวัดจากสาขาและเครือข่ายในราคาถูก ทั้งพืชผักผลไม้ที่ปลอดภัย พันธุ์ไม้และผลิตภัณฑ์แปรรูปทั้งจากวัดและจากชุมชน และส่งมอบไม้จำหน่ายต่างประเทศ ช่วยสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่คนยากไร้ คนรอบวัดและพุทธศาสนิกชนที่เหลืออีกแจกฟรีให้หมดทุกวัน ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงจากการผลิตพืชผักผลไม้ที่หลากหลาย การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากของเหลือใช้มาเป็นสินค้าที่ปลอดภัยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและสร้างความเป็นธรรมแก่สังคมบทฐานสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนและโครงการซูเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ โดยให้นำเสื้อผ้าและสิ่งของเบ็ดเตล็ดที่ได้รับบริจาคมา โดยนำมาซ่อมแซมปรับปรุงเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่คนว่างงาน แล้วนำผลผลิตนั้นไปจำหน่ายในซูเปอร์มาร์เก็ตแก่ผู้ยากไร้และคนทั่วไปในราคาถูกจึงเป็นพุทธวิธีฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างครบวงจร จากการสร้างผลผลิตที่เป็นพืชผลต่างๆบนฐานการฟื้นฟูธรรมชาติ เป็น Bio economy สู่อุปสงค์ของเหลือใช้ให้กลับมาใช้ใหม่ได้ทั้งเพิ่มคุณค่าและมูลค่า ลดปัญหาขยะและของเหลือทิ้ง จัดเป็น Circular economy และจัดการแลกเปลี่ยนผลผลิตและผลิตภัณฑ์ต่างๆสู่คนทุกกลุ่มในราคาถูกอย่างกว้างขวางโดยทุกคนสามารถมีส่วนร่วมและเข้าถึงได้อย่างเป็นธรรม จัดเป็น Green economy ทั้งนี้ได้ดำเนินการโดยใช้พื้นที่วัดเป็นฐานและศูนย์รวมในการปฏิบัติตามพุทธวิธีทั้ง 3 ขั้นตอน โดยมีพื้นที่และสาขาทั้งประเทศเป็นเครือข่ายด้วยความศรัทธาในวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ผู้เป็นแกนนำที่มีอุดมการณ์ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าอย่างจริงจัง ผลงานการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมจากวัดสู่ชุมชนจึงส่งผลดีต่อด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมไป

พร้อมๆกัน เริ่มจากวัดสุครั้วเรือนและสังคม วัดสวนแก้วจึงเป็นวัดต้นแบบของการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมแบบครบวงจรที่สอดคล้องตามหลัก BCG Model ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาไทยแลนด์ 4.0 ที่มุ่งสร้างสมดุลให้เศรษฐกิจสามารถเติบโตไปควบคู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน หากนำพุทธวิธีนี้ไปขยายผลสู่การดำเนินงานในวัดต่างๆอย่างน้อยปีละ 1 เปอร์เซ็นต์ของจำนวนวัดที่มีอยู่ในประเทศไทย วัดก็จะเป็นที่พึ่งของสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน หรือองค์กรและชุมชนอื่นๆก็สามารถนำตัวแบบนี้ไปประยุกต์ใช้ได้ในพื้นที่หนึ่งๆที่องค์กรหรือชุมชนนั้นๆตั้งอยู่ เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้

และสังคมพึงพาได้บนฐานการดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สมดุลและสมบูรณ์ต่อไป

ทั้งนี้ผู้เสนอบทความได้สรุปภาพรวมการใช้พุทธวิธีในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดส่งเสริมเศรษฐกิจแบบองค์รวมตามหลัก BCG Model เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้และขยายผลต่อไป พุทธวิธีต้องมีองค์ประกอบดังนี้

ภาพที่ 1 สรุปองค์ประกอบพุทธวิธีฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดเพื่อส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจแบบองค์รวมตามหลัก BCG Model

3. บทสรุป

พุทธวิธีที่พระสงฆ์ใช้ดำเนินการในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันตามปัญหาและภูมิเนเศของวัดและภูมิสังคมรอบวัด แต่โดยรวมพระสงฆ์ที่ได้รับยกย่องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมส่วน

ใหญ่ ใช้หลัก อิทัปปัจจยตา เป็นแก่นหลักธรรมเพื่อชี้ให้เห็นกฎธรรมชาติเป็นหลักการ และยึดพุทธวิธีตามแบบของท่านพุทธทาสภิกขุในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม 3 วิธี คือ ใช้การถ่ายทอดหลักธรรมใช้การทำให้ดูและร่วมกันทำ และการให้ได้รับประโยชน์ร่วมกันเป็นพุทธวิธีที่ใช้ได้เป็นรูปธรรมจากการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในวัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี โดยพระราชธรรมนิเทศ หรือ พระพยอม กัลยาโณ โดยใช้พุทธวิธี 3 ขั้นตอน คือ 1) การเทศน์อบรมสั่งสอนด้วยหลักธรรมตามกฎธรรมชาติของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมว่าต้องอยู่ร่วมกัน

ไม่แบ่งแยก ไม่เอาชนละอัตตา ใช้กฎแห่งกรรมและมีความเมตตากรุณาต่อกัน 2) การลงมือปฏิบัติให้ดูแลร่วมกันทำด้วยจิตอาสาด้วยสโลแกน “ดวงตาเห็นทำ” ตั้งมูลนิธิสวนแก้วโดยใช้เครือข่ายผู้มีจิตศรัทธาพัฒนาพื้นที่พุทธพยากรณ์ธรรมชาติดิน น้ำ ป่าและความหลากหลายทางชีวภาพในวัดและพื้นที่วัดสาขาทั่วประเทศอีก 11 แห่ง พื้นที่ผืนดินโดยบำรุงดินด้วยน้ำเศษพืชผักผลไม้มาถมผิวดินในพื้นที่ปลูกไม้ยืนต้นและผลไม้ ใช้น้ำหมักชีวภาพและ ปุ๋ยคอกจากโค-กระบือที่ไล่ชีวิตให้ย่อยสลายโดยพลิกกลับ ผิวดินทุก 6 เดือนจนได้ผิวดินสูงขึ้น จัดการน้ำให้เพียงพอและสะอาดโดยทำแอ่งเก็บน้ำและคลองไส้ไก่ทำน้ำตกและรหัสวิดน้ำเติมอากาศแบบพื้นบ้าน ปลูกพืชพื้นถิ่นเพิ่มความหลากหลายทั้งสายพันธุ์และประโยชน์จัดการขยะมูลฝอยตามหลัก 3R คือการนำกลับมาใช้ใหม่ การใช้ซ้ำและแปรรูปเพิ่มมูลค่า และ 3) การให้ประโยชน์ร่วมกันโดยจัดแหล่งจำหน่ายสินค้าในวัดและรอบวัดเพื่อขายผลผลิตจากในวัด จากสาขาและเครือข่ายในราคาถูกและแจกฟรี ทั้งผักผลไม้และพันธุ์ไม้ สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่คนยากไร้ คนรอบวัด ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบองค์รวม โดยที่เชื่อมโยง จากผลิตผลทางชีวภาพ (B : Biology) การแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นสินค้า (C : Circular) เกิดเศรษฐกิจสีเขียว (G : Green) จากวัดสู่ครัวเรือนและชุมชนสอดคล้องตามหลัก BCG Model ที่มุ่งสร้างสมดุลให้เศรษฐกิจให้เติบโตไปควบคู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะเพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมด้วยพุทธวิธีต่อไป 1. ควรขยายผลพุทธวิธีนี้สู่วัดอื่นๆและพระสงฆ์รุ่นใหม่ 2. ควรค้นหาพุทธวิธีการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมในรูปแบบอื่นๆ จากภูมิภาคต่างๆ 3. ควรวิจัยและสร้างสื่อตัวอย่างที่เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัดต่างๆ เพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนทุกพื้นที่ต่อไป

4. เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2551). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กรมป่าไม้. (2561). สำนักจัดการป่าชุมชน. ค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <http://new.forest.go.th/community-forest-bill/>
- คุณไมใช้...เราขอ” ทน.ระยองกำจัดขยะ. (2563). **ไทยรัฐออนไลน์**. ค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2563, จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/east/1631421>.
- จิณธกัญจน์ อัมมะรักษ์จิตา. (2561). การบูรณาการหลักธรรมในพระไตรปิฎกตามหลักพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า. **วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูเบศร**, 8(1), 179-187
- ประวรดา โกชนจันทร์, สุวารี ศรีบุญและปณณรภัส ถกถกดี. (2562). รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยประเภทบรรจุภัณฑ์พลาสติกชนิดอ่อนตัวในครัวเรือนของชุมชนในเขตเมือง จังหวัดนนทบุรี. **วารสาร วิทยาศาสตร์ชสาสน์**, 41 (1), 114-129
- พระครูสิทธิธรรมารามณ์. (2559). บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในสังคมอาเซียน. **วารสารพุทธอาเซียนศึกษา**, 1(1), 1-12
- พิชิต พันธุ์วัฒนา. (2559). พุทธวิธีการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมด้านสิ่งแวดล้อม. **วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์**, 3(1), 100-116
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2562). ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี 2561-2563. ค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2563, <https://www.onab.go.th/ebook/category/detail/id/1/iid/2>

- สุวารีย์ ศรีบุญ. (2549). การอนุรักษ์และการพัฒนา
สิ่งแวดล้อมในชุมชน. (เอกสารประกอบการ
สอน). เลย: คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- _____. (2562). สิ่งแวดล้อมศึกษาับการจัดการ
สิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน . ปทุมธานี:
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรม
ราชูปถัมภ์.
- สุวิทย์ เมสสินทรีย์. (2562). BCG Model. สำนักงาน
พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ
สวทช. ค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2563, จาก
www.nstda.or.th
- Schultz, P.W. (2000). New environmental
theories: empathizing with nature: the
effects of perspective taking on concern
for environmental Issues. **Journal of
Social Issues**, 56(3), 391-406. from
<https://doi.org/10.1111/0022-4537.00174>

